

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

ТАЩЕНКО ГАННА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 811.111'255'373.23

**ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ
ОСОБЛИВОСТІ
АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ
ПРЕЦЕДЕНТНИХ ІМЕН
(НА МАТЕРІАЛІ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ)**

Спеціальність 10.02.16 – перекладознавство

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук**

Харків – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі перекладознавства імені Миколи Лукаша Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, доцент
РЕБРІЙ ОЛЕКСАНДР ВОЛОДИМИРОВИЧ,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна,
завідувач кафедри перекладознавства
імені Миколи Лукаша;

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, доцент
ПЕРМІНОВА АЛЛА ВІКТОРІВНА,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри теорії та практики
перекладу з англійської мови;

кандидат філологічних наук, доцент
НЕКРЯЧ ТЕТЯНА ЄВГЕНІВНА,
Київський національний лінгвістичний
університет,
професор кафедри англійської філології
і філософії мови імені професора
О. М. Мороховського.

Захист відбудеться “24” травня 2018 р. о 14.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.051.27 у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна (61022, м. Харків, майдан Свободи 4, ауд. 7-75).

З дисертацією можна ознайомитися у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Автореферат розісланий “11” квітня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. І. Морозова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дисертацію присвячено визначенню лінгвокогнітивних та культурологічних особливостей відтворення прецедентних імен в англо-українському художньому перекладі. Прецедентні імена не дарма називають «віхами культурної пам'яті» (Т. Є. Бистрова) народу, адже кожне з них уміщує свою «власну історію» (Є. Ф. Косиченко), перенесення якої на інше культуромовне підґрунтя може виявитися не таким вже й простим завданням.

Прецедентні імена привертали стабільну увагу у зв'язку з: визначенням їх місця і ролі серед інших прецедентних феноменів (Ю. М. Караулов, Д. Б. Гудков, В. В. Красних, О. А. Нахімова, Т. В. Воробйова, М. М. Воропаєв, К. А. Флейшер, Л. В. Моїсєєнко), особливостями функціонування у різних дискурсах, зокрема у рекламному та медіа-дискурсі (Ю. Б. Пікулева, С. Л. Кушнерук, О. С. Боярських, Т. В. Крутько, Т. В. Макгауен), політичному (В. О. Алексєєва, Ю. А. Блінова, М. І. Косарєв), художньому (Н. С. Молчанова, Є. Ю. Попова, Г. О. Зав'ялова, П. С. Артем'єва), публіцистичному та інтернет-дискурсі (М. С. Алексєєва, О. О. Наумова, Р. Р. Жасєва).

Водночас перекладознавче опрацювання цього складного явища мало виключно фрагментарний характер. Зокрема, переклад прецедентних імен розглядався в аспекті таких споріднених понять, як інтертекстуальність (А. О. Гусєва, Н. О. Солуянова, О. В. Повєтєєва) алюзивність (М. І. Кіосє, Т. П. Андрієнко, О. Л. Морозовська) чи промовистість (К. О. Альошина, О. В. Ворона, Г. А. Бойко) власних назв.

Актуальність цієї дисертації зумовлено необхідністю подальшої розбудови когнітивно-дискурсивного підходу до вивчення перекладу. Дослідження має притаманний сучасному перекладознавству комплексний характер, що дозволяє висвітлити особливості перекладу прецедентних імен з урахуванням їхніх когнітивної, лінгвальної, функціонально-комунікативної та культурологічної складових. Запроваджений у роботі міждисциплінарний та поліпарадигмальний погляд сприяє розв'язанню **наукової проблеми** усвідомлення перекладу як складного явища на перетині мови, культури, комунікації й когніції.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що переклад прецедентних імен залежить від низки чинників культурологічного та комунікативно-прагматичного характеру, які обумовлюють когнітивні особливості їхньої інтерпретації та подальшого іншомовного відтворення агентом перекладацької дії.

Зв'язок роботи з науковими темами. Проблематика дисертації відповідає профілю досліджень, що проводяться на факультеті іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна у межах наукових тем «Проблеми іноземної філології, перекладознавства та методики в когнітивно-дискурсивній парадигмі» (номер державної реєстрації

0109U007962) та «Когнітивно-дискурсивні дослідження мови та перекладу» (номер державної реєстрації 0114U004320).

Об'єктом дослідження виступають прецедентні імена в англомовному художньому дискурсі. **Предметом** аналізу є чинники перекладності прецедентних імен, що сукупно утворюють поняття *прецедентності*, а також когнітивні та культурологічні особливості їхнього відтворення українською мовою.

Метою дослідження є комплексне перекладознавче висвітлення прецедентних імен на основі виокремлення лінгвокогнітивних та культурологічних особливостей їхнього формування та функціонування в художньому дискурсі. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення низки завдань:

- дефінувати та описати прецедентні імена як різновид прецедентних феноменів;
- висвітлити когнітивний аспект перекладу прецедентних імен;
- схарактеризувати лінгвальні (в тому числі, семантичні та функціональні) особливості прецедентних імен, релевантні з огляду на переклад;
- визначити культурологічний статус прецедентних імен як чинник їхнього перекладу;
- представити поліпарадигматизм та міждисциплінарність як методологічні принципи перекладознавчого аналізу прецедентних імен;
- встановити еквівалентність та адекватність як критерії оцінки якості перекладу прецедентних імен;
- виявити залежність між категоріальним статусом прецедентних імен і способом їхнього перекладу;
- описати когнітивні особливості інтерпретації та відтворення прецедентних імен у перекладі.

Матеріалом дослідження є 1211 прецедентних імен, відібраних методом суцільної вибірки з англомовних художніх творів XX–XXI століть, та їхні україномовні відповідники.

Теоретико-методологічну базу дослідження утворюють такі актуальні принципи сучасної філології, як міждисциплінарність, поліпарадигматизм та антропоцентризм, що зумовлено комплексною природою прецедентного імені як лінгвоментального явища, що детермінується домінантами вихідного та цільового культурних просторів.

Дослідження спирається на роботи провідних перекладознавців з проблем загальної теорії перекладу (А. Г. Гудманян, Ю. Найда, Дж. Кетфорд, О. Д. Швейцер, А. В. Федоров, В. Н. Комісаров, В. І. Карабан, В. Коптілов, О. І. Чердиченко); когнітивної транслятології (Т. О. Фесенко, О. Г. Мінченков, Б. Левандовська-Томажчук, О. В. Ребрій, П. Сікінджер) та культурологічних теорій перекладу (С. Басснетт, А. Лефевр, О. І. Чердиченко, М. Байяр, Т. Є. Некряч, Н. Г. Валєєва, М. Л. Іваницька, Д. Катан).

Міждисциплінарний характер дослідження визначає використання низки **методів**. Зокрема, *концептуальний аналіз* дозволив встановити смислове навантаження оніму, в той час як *аналіз контексту* сприяв конкретизації смислу прецедентного імені в окремому повідомленні / ситуації / тексті / культурі. Задля визначення прагматичного потенціалу прецедентних імен залучено *функціонально-комунікативний аналіз*. *Когнітивне моделювання* застосовувалося з метою реконструювання ментальних процесів, що проходять у свідомості перекладача під час відтворення прецедентних імен у перекладі. Провідним методом дисертації був *порівняльний аналіз оригіналу й перекладу*, завдяки якому було встановлено та описано способи та трансформації, задіяні в англо-українському перекладі прецедентних імен.

Наукова новизна дисертації визначається тим, що в ній вперше виокремлено та описано когнітивні й культурологічні чинники їхнього перекладу; розроблено релевантну в аспекті перекладу класифікацію прецедентних імен; визначено способи перекладу прецедентних імен залежно від їхнього категоріального статусу та встановлено складники поняття прецедентності та роль кожного з них у забезпеченні належного рівня когнітивної еквівалентності перекладу; вироблено модель комплексного перекладознавчого аналізу прецедентних імен та встановлено комунікативно-функціональну специфіку їхнього перекладу з англійської мови на українську.

Наукова новизна отриманих результатів може бути сформульована у таких **положеннях, що виносяться на захист**:

1. Повнота та / або повноцінність відтворення онімів, що отримують прецедентний статус, забезпечується завдяки таким складовим поняття прецедентності, як стереотипність, метафоричність, прототиповість та інтертекстуальність. Рівень еквівалентності при перекладі прецедентних імен залежить від збереження вказаних складників, водночас втрата деяких з них здатна стати передумовою для передачі культурної специфічності повідомлення і забезпечення його адекватності.

2. Ключовим критерієм якості перекладу прецедентного імені слугує встановлення еквівалентності на когнітивному рівні, що передбачає максимально можливу відповідність ментального образу, до якого апелює ім'я, вжите в оригіналі, та образу, що активує його відповідник у свідомості цільового читача. Досягнення високого рівня когнітивної еквівалентності вимагає, щоб варіант відтворення прецедентного імені, обраний перекладачем, спирався на концептуальну структуру, яка зберігає смислове навантаження оригінального оніму та, зокрема, його ціннісну складову.

3. Суттєвий вплив на еквівалентність перекладу прецедентного імені чинить ступінь точності, з якою перекладач здатен виокремити ознаку, що лягла в основу прецеденту. Завдання перекладача спрощується, якщо відповідний онім уособлює одну ознаку, яка з легкістю простежується в процесі інтерпретації. Гештальтний характер ментального образу, до якого

апелює прецедентне ім'я, навпаки, призводить до складнощів, пов'язаних як з вицлюєнням його смислу, так і з вибором способу іншомовного відтворення імені. Неможливість / нездатність перекладача належним чином диференціювати втілені у ньому характеристики ускладнює іншомовну вербальну експлікацію, у той час як можливості заміни образу обмежені через потребу передати комплекс ознак, що є нероздільними.

4. Способи та трансформації, що супроводжують іншомовне відтворення прецедентних імен, вказують на залежність механізму дій перекладача від культурної специфічності оніму. Зокрема:

4.1. Прецедентні імена універсального характеру не становлять труднощів для перекладача завдяки збігу фрагментів картини світу у представників вихідної та цільової культур; відповідно, використання прямого відповідника цілком достатньо для повноцінного функціонування оніму у друготворі. Аналогічний спосіб перекладу залишається релевантним для міжнаціональних імен, що зберігають свою прецедентність для українського читача.

4.2. Приналежність онімів до категорії внутрішньонаціональних, групових або міжнаціональних, що однак втрачають свій прецедентний характер в українській культурі, призводить до поглиблення розбіжностей у концептуальних структурах, які активуються в процесі інтерпретації. Рішення перекладача визначаються ступенем відмінностей у способах мінімізації аксіологічно релевантних смислів у вихідній та приймаючій культурах та можуть варіюватися від розкриття ментального образу в основі прецедентного імені на основі трансформації додавання до повного вилучення оніму.

5. В англо-українському перекладі прецедентні імена здебільшого відтворюються застосуванням прямого відповідника із додаванням перекладацького коментаря. Завдяки процесам глобалізації, що передбачають постійний обмін досвідом, а також універсаліям, на яких ґрунтується людське мислення, на сучасному етапі достатній обсяг фонових знань дає можливість цільовому реципієнту досягнути практично будь-який вихідний комплекс смислів. У результаті експлікація шляхом коментування образно-асоціативного комплексу, закладеного в імені, забезпечує розкриття смислового навантаження оніму у поточному контексті, не порушуючи культурної специфіки оригіналу.

Теоретична значущість роботи полягає у запровадженні методично виваженого та теоретично обґрунтованого підходу до перекладознавчого аналізу прецедентних імен в англо-українському художньому перекладі. Положення цієї дисертації можуть вважатися внеском у загальну теорію перекладу (розробка проблематики перекладацьких труднощів), у когнітивно-дискурсивну теорію перекладу (переклад лінгвоментальних феноменів), у культурологічну теорію перекладу (опрацювання культурно-специфічної лексики), у теорію художнього перекладу (відтворення прецедентних імен як ознаки текстів різних жанрів та спрямувань художнього дискурсу) та у часткову теорію англо-українського перекладу.

Практична цінність роботи зумовлюється можливістю використання її результатів і висновків у лекційних курсах «Вступ до перекладознавства» (розділи «Еквівалентність – центральне поняття теорії перекладу», «Культурологічні аспекти перекладу», «Дослідження перекладу як процесу»), «Порівняльна стилістика англійської та української мов» (розділи «Лексичні стилістичні засоби англійської та української мов: метонімічна група», «Лексичні стилістичні засоби англійської та української мов: метафора»), «Порівняльна лексикологія англійської та української мов» (розділ «Семасіологія. Поняття значення. Підходи до поняття значення») та «Теорія перекладу як міжкультурної комунікації» (розділи «Культурно-антропологічні основи міжкультурної комунікації», «Реальний світ, культура, мова, переклад»); у перекладацькій діяльності та практичній підготовці майбутніх перекладачів.

Апробацію результатів дослідження здійснено на засіданнях кафедри теорії та практики перекладу англійської мови Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (2015–2017 рр.); на міжнародних наукових конференціях: VIII та IX науковій конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу» (Харків, 2015, 2017), XV та XVI науковій конференції з міжнародною участю «Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація» (Харків, 2016, 2017), Міжнародній науково-практичній конференції «II Таврійські філологічні читання» (Херсон, 2016), Міжнародній науково-професійній конференції “Urgent Problems of Philology and Linguistics” (Будапешт, 2017), Міжнародній науково-практичній конференції “Współczesna filologia: aktualne kwestie i perspektywy badawcze” (Люблін, 2017).

Основні теоретичні положення й висновки роботи відображені в **12 публікаціях**, з яких 5 статей у фахових виданнях України (1 публікація у співавторстві, де авторці належить здійснення практичної частини дослідження), 1 стаття за кордоном (Угорщина) та тези 6 доповідей на конференціях (загалом 4,43 авт. арк.).

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного, загальних висновків, списку наукової літератури (377 джерел, з яких 97 – іноземними мовами), списку довідкової літератури (7 джерел), списку джерел ілюстративного матеріалу (41 джерело), 7 рисунків. Загальний обсяг роботи – 12,1 авт. арк., обсяг основного тексту – 9,6 авт. арк.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, її актуальність, визначено об’єкт і предмет дослідження, окреслено його мету, завдання і методи, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, сформульовано основні положення, що виносяться на захист.

У першому розділі дисертації «**Теоретичні засади дослідження прецедентних імен в англо-українському художньому перекладі**» запроваджено теоретичне підґрунтя вивчення способів відтворення прецедентних імен з огляду на їх культурно-когнітивну специфіку.

Як один із типів прецедентних феноменів прецедентні імена характеризуються емоційно-ціннісним значенням у межах окремого соціуму, а відтак комунікативною рекурентністю. Порівняно з іншими типами прецедентних феноменів, зокрема прецедентними текстами або ситуаціями, що закріплюються у свідомості носіїв певної культури у редукованому, місткому вигляді, однак не отримують безпосередньої вербалізації, прецедентні імена об'єктивуються за допомогою наявних у мові онімів шляхом набуття ними низки культурно-специфічних смислів.

Когнітивноорієнтований підхід до перекладу прецедентних імен передбачає висвітлення їх лінгвоментальної природи, що визначається на основі комплексного поняття прецедентності, яке утворюється завдяки таким характеристикам, як стереотипність, метафоричність, прототиповість та інтертекстуальність. Таким чином, прецедентні імена репрезентують клас онімів, які утворюються на основі когнітивної операції *метафоризації* та перетворюються на засіб об'єктивації *стереотипного* комплексу смислів, що є релевантними у межах певного соціуму. Їх подальше *інтертекстуальне* вживання у дискурсі обумовлено легкістю активації у свідомості реципієнта сталого ментального образу завдяки *прототиповості*. Ступінь збереження зазначених складників визначає рівень еквівалентності відтворення прецедентних онімів у перекладі.

Природа ментального образу в основі прецедентного імені чинить суттєвий вплив як на інтерпретацію оніму перекладачем, так і на його збереження у перекладі. Інваріант сприйняття імені може містити одну характеристику або поєднувати декілька. Іноді такі ознаки практично неможливо розчленувати, що зумовлює *гештальтний* характер образу, який покликане активувати прецедентне ім'я. Іншою причиною гештальтності образу в основі прецедентного оніму є відсутність його самостійності у тих випадках, коли смисл імені дешифрується виключно у зв'язку з текстом або ситуацією, з яких вони походять. Від врахування перекладачем цих обставин залежить, наскільки точно йому вдасться передбачити ступінь інтерпретації імені реципієнтом, а відтак і необхідність додаткової експлікації.

З точки зору визначення культурно-детермінованих чинників, які впливають на рішення перекладача, релевантним є розподіл прецедентних імен на *універсальні, міжнаціональні, внутрішньонаціональні та групові* залежно від обсягів соціальної групи, у межах якої онім зберігає свою прецедентність. Свідоме чи несвідоме співвіднесення імені, вжитого в оригіналі, з однією із зазначених категорій дозволяє перекладачеві спрогнозувати, чи володітиме читач цільового тексту достатнім обсягом фонових знань для цілісної

інтерпретації прецедентного оніму, зважаючи на ступінь відмінностей у вихідній та приймаючій культурах. Вибір способу перекладу або перекладацької трансформації ґрунтується на тому, чи зберігається у цільовому культурному просторі стереотипний зв'язок між відповідним онімом та ментальним образом, який він активує у свідомості читача оригіналу та перекладу відповідно. На основі власної крос-культурної компетентності перекладач визначає оптимальний спосіб відтворення прецедентного імені, застосування якого дозволило би компенсувати потенційну нестачу фонових знань у читача та уникнути комунікативного провалу.

У другому розділі «**Методологічні засади перекладу прецедентних імен**» окреслено методологічну основу проведеного дослідження, що базується на принципах поліпарадигматизму та міждисциплінарності.

Дослідження прецедентних імен, як і їх переклад, передбачає врахування когнітивного, культурного, психологічного, прагматичного та історичного чинників. Оніми прецедентного характеру закріплюються у свідомості певної нації, утворюючи усталений зв'язок із відповідними концептуальними структурами. Проте на їх вживанні у художньому творі позначаються психологічні характеристики автора, який у такий спосіб прагне досягти потрібного йому прагматичного впливу на читача. Водночас для збереження прагматичного потенціалу оніму перекладач зобов'язаний брати до уваги зміни, яких прецедентні імена можуть зазнавати з плином часу, що, зокрема, стосується набуття статусу прецедентних одними онімами та його втрати іншими, а також модифікацій ціннісного компоненту, що їх супроводжує.

Поліпарадигмальність дослідження прецедентних імен передбачає органічне поєднання лінгвістичного, культурологічного та когнітивно-дискурсивного підходів до їх відтворення. Принцип поліпарадигматизму дозволяє розглянути критерії якості перекладу прецедентних онімів з позицій не тільки комунікативно-функціональної, а й *когнітивної еквівалентності*. Встановлення когнітивної еквівалентності вимагає від перекладача обрати варіант відтворення, який забезпечив би максимальну відповідність між ментальним образом, що передбачався автором, і тим, що активується у свідомості цільового читача. З огляду на приналежність комунікантів до різних культурних просторів, перед перекладачем постає завдання збалансувати відмінності культурологічного характеру та зберегти культурне забарвлення прецедентного імені без втрати його смислу. Когнітивна еквівалентність є необхідною передумовою збереження комунікативної функції прецедентних імен для цільового читача і водночас динамічною категорією, оскільки інтерпретація оніму прецедентного характеру, як і його переклад визначаються контекстом вживання, поза яким прецедентність імені може вважатися лише потенційною. Автор кодує своє повідомлення, апелюючи до певного інваріанту сприйняття, який він поділяє з читачем завдяки спільності фонових знань, що спрацьовує лише у відповідному контексті, залежно від якого діє перекладач.

Максимальний рівень відповідності в інтерпретації прецедентних імен спостерігається у випадку універсально-прецедентних онімів та онімів міжнародного характеру, які активують схожу концептуальну структуру у свідомості представників як вихідної, так і цільової культур.

Відтворення внутрішньонаціональних, групових або міжнародних онімів, що не притаманні приймаючому культурному простору, вимагає застосування трансформацій, що можуть варіюватися від експлікації смислу імені шляхом коментаря до його заміни або вилучення.

Способи перекладу та перекладацькі трансформації, що застосовуються перекладачем залежно від того, чи функціонуватиме онім як прецедентний у цільовій лінгвокультурі, представлені таким алгоритмом.

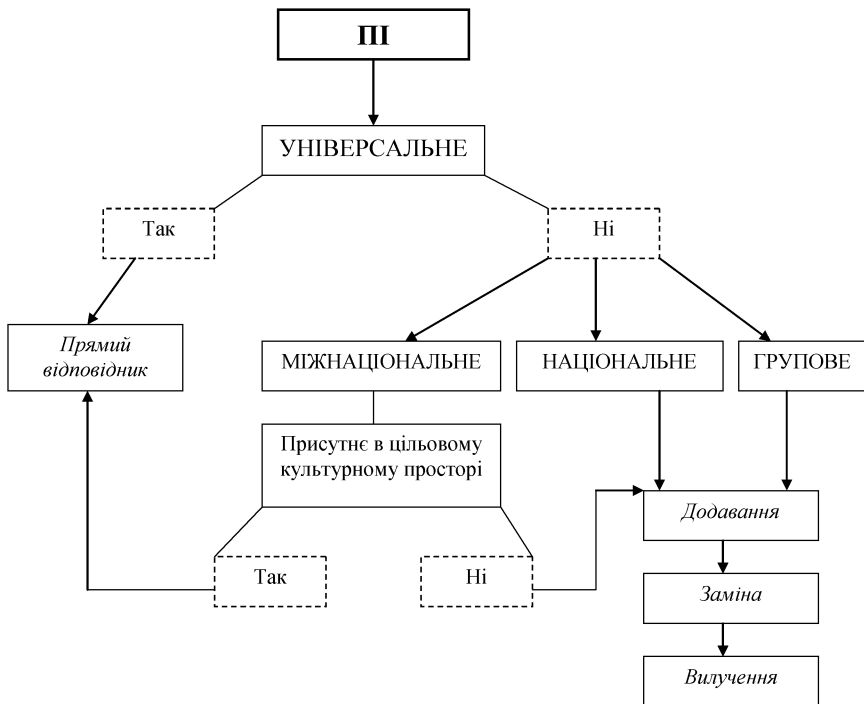

Рис. 1. Вплив культурологічного статусу прецедентного імені на спосіб перекладу

Так виглядає механізм перекладу прецедентного імені, що обумовлює дії перекладача з точки зору потенційної наявності / відсутності у цільового читача фонових знань, достатніх для розуміння смислу оніму (див. рис. 1).

Третій розділ «**Особливості перекладу різних категорій прецедентних імен**» присвячено встановленню чинників культурологічного характеру, які обумовлюють когнітивні процеси у свідомості агента перекладацької дії під час інтерпретації прецедентного оніму, та їх впливу на вибір способу перекладу.

Склад кожної з категорій онімів залежно від соціуму, де вони зберігають свою прецедентність, є варіативним, оскільки тісно пов'язаний з індивідуальними характеристиками реципієнта, такими як вік, стать, рід занять, релігія тощо. Працюючи з твором, перекладач визначає гіпотетичну цільову аудиторію здійснюваного перекладу, а відтак вимушений орієнтуватися на середньостатистичного представника цільової культури.

Одним із прикладів *універсально-прецедентних онімів* можуть слугувати імена літературних персонажів, що увійшли до фонду вічних супутників людства, зокрема ім'я персонажа одного з найвідоміших творів Вільяма Шекспіра – Гамлета. Трагічний образ юнака, чий розвинений інтелект та водночас нестача рішучості змушує його постійно вагатися, закріпився у картині світу багатьох народів, супроводжуючись стійким асоціативно-конотативним комплексом, притаманним будь-якій сучасній людині незалежно від національної приналежності. Враховуючи всесвітнє значення прецедентного антропоніму, перекладач застосовує його прямий відповідник, проте бере ім'я у лапки, аби підкреслити його образний характер.

My mom would tell you, «This is one of those Hamlet moments.» Meaning: You need to make a significant effort to determine whether you're to be or not to be (Ch. Palahniuk).

Моя матінка сказала б: «Це одна із так званих „Гамлетових“ митей». Тобто треба докласти неабияких зусиль, щоб вирішити: бути чи не бути (Ч. Паланік).

Потужним джерелом міжнаціональних імен прецедентного характеру є міфи та легенди, зокрема, серед героїчних оповідей європейських країн великою популярністю користуються легенди артурівського циклу, до одного з персонажів якого звертається Стівен Кінг. Перекладач роману переносить прецедентний онім без змін. Водночас, з огляду на те, що Галахад не є лицарем, з яким в першу чергу виникають асоціації у зв'язку з артурівським циклом, він додає коментар, зазначаючи, що Галахад – «один із лицарів Круглого столу короля Артура». Незважаючи на те, що Галахада часто співвідносять з легендою про Священний Грааль, підкреслюючи його невинність та чистоту серця, автор вживає його ім'я на позначення хороброго героя, що приходить на допомогу тим, хто цього потребує, тож надане роз'яснення стає доцільним і цілком достатнім.

It would have been easy to check out Harry's story in the computer – friendly world of 2011, but I never had. And even if it was completely true, there might be crucial details he'd gotten wrong or not mentioned at all. Things that could trip me up. What if, instead of riding to the rescue like Sir Galahad, I only managed to get killed along with them? (S. King)

У комп'ютерно орієнтованому світі 2011 року легко було б перевірити історію Гаррі, але я цього не зробив. І навіть якщо вона цілком правдива, там могли бути важливі подробиці, які він неправильно передав або зовсім

про них не згадав. Такі, що могли підкласти мені свиню. А що, як я прискачу туди їх рятувати, немов якийсь сер Галахад, а натомість загину разом з усіма? (С. Кінг)

Наступний рівень прецедентних імен представлений внутрішньонаціональними онімами, наявними у картині світу представників однієї нації. Відповідно, при міжмовному трансфері вони частіше підлягають експлікації задля розкриття смислу оніму та його аксіологічного навантаження.

У поданій нижче ситуації представлено ім'я, що стосується історії В'єтнаму та, відповідно, за своєю поширеністю обмежується картиною світу представників цієї нації:

"I know," I said. "And I'll tell it with a straight face. If you force me to. Has the idea of getting rid of me come up yet, Hosty?"

"Spare me the comic-book stuff. We don't kill people."

"Tell it to the Diem brothers over in Vietnam." (S. King).

– Звісно, – погодився я. – Гя її промовлю з незворушним обличчям. Якщо ви мене змусите. Ідея мене позбавитися вже народилася, Гості?

– Позбавте ви мене сюжетів з коміксів. Ми не вбиваємо людей.

– Розкажіть це братам Дз'єм у В'єтнамі (С. Кінг).

Справедливо вважаючи, що середньостатистичний український читач не володітиме настільки глибокими знаннями з історії В'єтнаму, щоб вірно інтерпретувати повідомлення автора, перекладач додає, що «перший президент Республіки В'єтнам [Південний] Нго Дінь Дз'єм і його молодший брат Нгу були вбиті 2 листопада 1963 р. під час військового заколоту, організованого своїм же генералом Зіонг Ван Мінем». Таким чином, стає зрозумілою символічна природа прецедентного імені – «жертва зради».

Групові прецедентні оніми спрацьовують у рамках певного соціального, вікового, професійного або іншого колективу. У наступному прикладі сама авторка просить вибачення у читачів через те, що символом найгіршого з посадовців вона обрала мера одного містечка у штаті Коннектикут, у результаті образність утвореного порівняння залишиться доступною лише для його мешканців.

This businessman who regularly embarrasses his fellow citizens by making lewd gestures in the European parliament, who has mastered the art of speaking l'aria fritta [«fried air»], who expertly manipulates the media [not difficult when you own it], and who generally behaves not at all like a proper world leader but rather like a Waterbury mayor [that's an inside joke for Connecticut residents only – sorry], has now engaged the Italians in a war they see as none of their business whatsoever (E. Gilbert).

Він часто дозволяє собі брутальні витівки у Європейському парламенті, майстерно опанував мистецтво говорити l'aria fritta [смажити повітря], вміло маніпулює засобами масової інформації [що нескладно, якщо ти ними володієш] і взагалі поводить не як світовий лідер, а радше як мер Вотербері

[цей жарт можуть зрозуміти тільки мешканці Коннектикуту – даруйте], а тепер втягнув італійців у війну, що, як вони вважають, їх жодним чином не стосується (Е. Гілберт).

Отже, застосоване ім'я не активуватиме потрібного ментального образу навіть у свідомості усіх жителів Сполучених Штатів. З цієї причини надається роз'яснення перекладача: «Два мери Вотербері, Джозеф Сантоп'єстро та Філіп Джордано, відбули тюремне ув'язнення за фінансові злочини під час свого перебування на постах мерів міста».

Культурна специфіка прецедентних онімів обумовлює когнітивні особливості їх перекладу. Так, відтворення імен загальнолюдського характеру не становить труднощів для перекладача, оскільки такі прецедентні імена (П) супроводжуються аналогічним образно-асоціативним шлейфом для представників як вихідної (ВК), так і цільової культур (ЦК) та спираються на аналогічну концептуальну структуру (КС) у свідомості читача як оригіналу, так і перекладу (рис. 2).

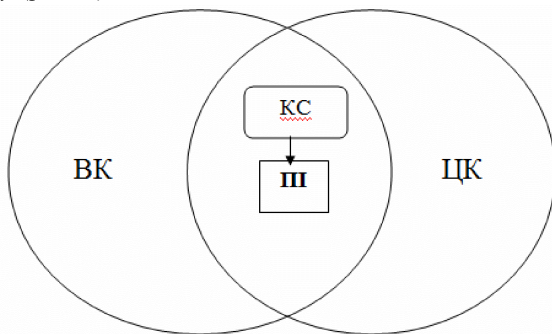

Рис. 2. ПІ об'єктивує аналогічну КС у ЦК та ВК

Прикладом такого загальновідомого оніму є Шерлок Голмс. Відповідно, концептуальна структура, до якої апелюватиме ім'я для читача оригіналу, буде наявною і у свідомості цільового реципієнта, що не вимагає від перекладача додаткових експлікативних дій. Використана перекладачем граматична трансформація не пов'язана з прецедентним характером оніму і швидше обумовлена структурними особливостями приймаючої мови.

«Her husband,» I said quite simply. They were curious. Something was fishy. They tried some amateur Sherlocking by asking the same questions twice, expecting us to make a slip» (J. Kerouac).

– Її чоловік, – відповів я досить просто. Їм було цікаво. І підозріло. Вони намагались аматорськи погратися в Шерлока Холмса, двічі запитуючи одне й те саме, сподіваючись, що ми проговоримося. (Дж. Керуак).

Проілюстрована нижче ситуація викликає значно більше труднощів при перекладі, оскільки одне й те саме ім'я, що набуло ознак прецедентності

як у вихідній, так і у цільовій культурі, апелює до різних концептуальних структур (рис. 3).

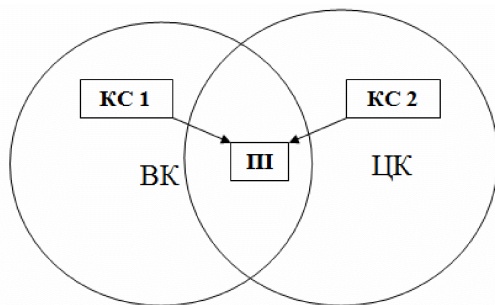

Рис. 3. ПІ об'єктивує різні КС у ЦК та ВК

Для представника української культури образ «короля-сонця» у першу чергу викликає асоціації з періодом розквіту Франції. Вживання поданого імені на позначення фінансової діяльності, тим більше невдалої, для українського культурного простору є вкрай незвичним. Однак для Франції правління Людовіка XIV також означало руйнівні податки та спустошення скарбниці. Прецедентне ім'я *Roi Soleil* перекладач залишає у первинному вигляді, можливо, тому, що онім в оригіналі подано французькою, однак у примітці все ж уточнюється іншомовне походження імені та його значення українською – «король-сонце – франц.». Водночас у перекладі не експлікуються ті конотації, до яких апелює письменник, завдяки чому для українського читача таке застосування прецедентного імені, швидше за все, суперечитиме сформованому позитивному інваріанту сприйняття.

'There has been a small scare on Wall Street. ' Wall Street seemed to be on the other side of the universe, not just of the world. I tried to look concerned.

'Oh?'

I foolishly entered a financing consortium two years ago. Can you imagine Versailles with not one Roi Soleil, but five of them? (J. Fowles)

Маленький переполюх на Волл-Стриті. Здавалося, Волл-стрит десь на краю не те що світу – всесвіту. Я вдав співчуття.

– Оце так!

– Два роки тому я здуру вступив до фінансового консорціуму. Чи могли б ви уявити Версаль, у якому не один Roi Soleil, а зразу п'ять? (Дж. Фаулз)

Дещо інша ситуація виникає, якщо смисл, виражений в оригіналі через прецедентне ім'я, близький приймаючій культурі, однак вжитий автором онім не є найбільш прототиповим уособленням потрібного образно-асоціативного комплексу (рис. 4).

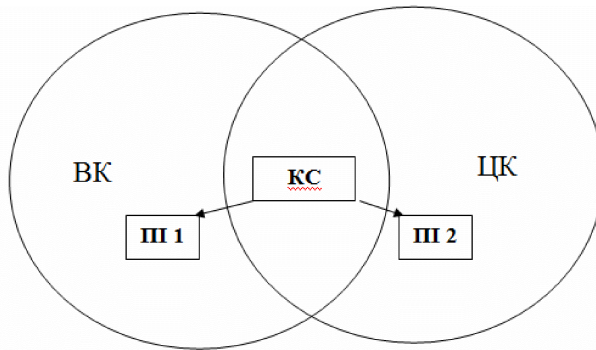

Рис. 4. Різні ПІ об'єктивують одну КС у ВК та ЦК

У наступному прикладі перекладач приймає рішення вдатися до субституції, оскільки, на його думку, ім'я могутнього титана Атласа, який за грецькою міфологією, тримав на плечах небеса, не перетворилося на символ фізичної сили, доступний для сприйняття пересічного українського читача:

She lucked and struggled, but of course she was too small and I may not be Mr. Atlas but I am not a weakling either (J. Fowles).

Вона брикалася й боролася, але, звичайно, просто була занадто мала, та і я хоч і не Геркулес, але й не слабак (Дж. Фаулз).

Привертає увагу те, що для заміни перекладач не обирає ім'я, що походить власне з української культури, а звертається до іншого героя античності, Геркулеса, ім'я якого з достатньо високою частотністю з'являється у дискурсі української нації навіть на побутовому рівні. Такий перекладацький прийом, імовірно, є досить обґрунтованим з точки зору збереження особливостей вихідного тексту, що робить втручання перекладача менш помітним.

У наступній ситуації автор порівнює стан людей із психічними захворюваннями із царством мертвих, як воно описується у різних релігійних вченнях та міфах. З огляду на те, що для української нації панівною релігією є православ'я, культурема *Sheol*, потенційно залишиться зашифрованою для цільового читача (рис. 5). Тому перекладач надає перевагу цілковитому вилученню прецедентного імені, вживаючи натомість нейтральне «пекло».

The shadow-world inhabited by some schizophrenics and neurotics closely resembles the world of the dead, as described in some of the earlier religious traditions. Like the wraiths in Sheol and in Homer's Hades, these mentally disturbed persons have lost touch with matter, language, and their fellow beings (A. Huxley).

Похмурий світ, у якому перебувають шизофреніки й нервовохворі, дуже нагадує світ мертвих, яким його описують давні релігійні традиції. Наче привиди в пеклі чи в гомерівському царстві тіней, ці пошкоджені в розумі люди втрачають зв'язок із життям, мовою і своїми братами (О. Гакслі).

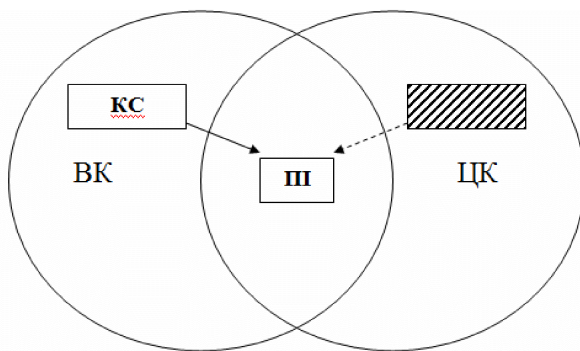

Рис. 5. П не об'єктивує у ЦК КС, об'єктивовану ним у БК

Обраний варіант перекладу не відбиває всього обсягу асоціацій, що виникають у зв'язку з давньоюдейським «Шеолом». Через вилучення прецедентного міфонуіму культурні особливості вихідного тексту передаються не повністю, що призводить до порушення ефекту архаїчності оповіді.

ВИСНОВКИ

У поданому дослідженні увагу зосереджено на вивченні прецедентних імен з точки зору когнітивно-дискурсивної парадигми перекладознавства, що дозволяє висвітлити чинники культурологічного характеру, які визначають специфіку ментальних операцій, спрямованих на інтерпретацію та відтворення прецедентних онімів у перекладі.

Прецедентні імена вимагають комплексного підходу, адже їх реалізація у дискурсі відбувається на основі аксіологічно забарвлених смислів, які закріплюються за онімами у результаті їх осмислення певною лінгвокультурною спільнотою, а подальше функціонування обумовлено активацією стереотипного ментального образу у свідомості комунікантів завдяки спільним фоновим знанням, достатній культурній та інтертекстуальній компетентності.

З огляду на їх позицію в ономастичному полі прецедентні імена утворюються шляхом перенесення вже існуючого оніму до нового контексту на основі однієї або декількох притаманних його носію характеристик, які набули ціннісного значення у певному культурному просторі, утворивши, таким чином, *прецедент*. Від того, наскільки чітко перекладач здатен вицленувати такі риси на етапі інтерпретації оригінального тексту, залежить вибір ним способу перекладу або перекладацької трансформації.

Утворюючись за рахунок операції метафоризації як онтологічної властивості людського мислення, прецедентні імена закріплюються

у культурному просторі як найбільш прототиповий засіб вербалізації стереотипного комплексу смислів, а відтак набувають рекурентності в інтертекстуальному полі культури-джерела, а можливо, і на світовому рівні. Повнота збереження в перекладі таких ознак прецедентного імені як стереотипність, метафоричність, прототиповість та інтертекстуальність, обумовлює належний рівень когнітивної еквівалентності.

Переклад прецедентних імен уможливорюється наявністю спільних концептуальних структур у свідомості автора повідомлення та реципієнта. В результаті варіант відтворення прецедентного оніму для цільового читача повинен актуалізувати ментальний образ, що відповідає інтенції письменника. У цільовому культурному просторі прецедентне ім'я може супроводжуватися іншим ціннісним компонентом, апелювати до іншого ментального образу або не апелювати до жодного. Перед перекладачем постає завдання компенсувати потенційні культурно обумовлені розбіжності, щоб уникнути непорозумінь під час інтерпретації цільового тексту та забезпечити еквівалентний комунікативний ефект на реципієнта.

Суттєва роль при відтворенні прецедентних імен належить історичному чиннику, оскільки перекладу можуть підлягати оніми, що на етапі його здійснення вже втратили свою прецедентність або змінили аксіологічне забарвлення, що стає фактором ризику для перекладача. Водночас кожне вживання прецедентного імені позначене індивідуальним світоглядом автора, у результаті чого його інтерпретація здійснюється не тільки на основі усталеного інваріанту сприйняття, а й ретельного аналізу контексту безпосереднього вживання оніму.

Таким чином, перекладознавче висвітлення прецедентних імен, як і сам їх переклад, потребує міждисциплінарного підходу, що передбачає врахування комунікативно-прагматичного, когнітивного й культурного складників.

Поліпарадигмальність дослідження прецедентних онімів дає можливість поєднати погляди на критерії якості перекладу, притаманні різним етапам розвитку науки про переклад та розглянути їх з позицій не тільки структурно-семантичної та комунікативно-функціональної, а й когнітивної еквівалентності. Когнітивна еквівалентність досягається, якщо іншомовний варіант прецедентного імені активує ментальний образ, який збереже смислове навантаження вихідної одиниці, в тому числі її ціннісну складову, для представника іншої лінгвокультури.

Когнітивні операції, задіяні у перекладі прецедентних імен, тісно пов'язані з категоріальним статусом оніму. Якщо він належить до кола універсальних, образ, що активуватиметься у свідомості цільового читача, збігатиметься з тим, що прагнув передати автор. Схожим чином проходить процес відтворення міжнаціональних прецедентних імен, які притаманні українському культурному простору, що визначає доцільність застосування прямого відповідника.

Проте належність прецедентного імені до категорії внутрішньонаціональних, групових або міжнаціональних, що, однак, не закріпилися в українській культурі, може викликати такі розбіжності:

- прототиповим засобом вираження смислу, закладеного автором оригіналу, у цільовій культурі є інший онім;
- онім, вжитий автором, набув рівня прецедентності у цільовому культурному просторі, однак апелює до відмінного інваріанту сприйняття;
- смисл, переданий в оригіналі через прецедентне ім'я, не є релевантним для приймаючої культури.

Залежно від ступеня вказаних відмінностей перекладач може вдаватися до таких трансформацій, як внутрішньотекстове або позатекстове *додавання*, *заміна* або *вилучення*, що чинить безпосередній вплив на рівень еквівалентності відтворення прецедентного імені.

Перспектива подальших досліджень полягає у вивченні особливостей перекладу інших типів вербалізованих прецедентних феноменів та розгляді способів іншомовного відтворення прецедентних імен в інших різновидах дискурсу.

Основні результати дослідження відображено у публікаціях автора:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Tashchenko G. V. Cognitive Equivalence As a Criterion of the Precedent Name Translation / G. V. Tashchenko // Science and Education: a New Dimension. Philology. – 2017. – V. 39, №143. – P. 54–56.
2. Ташченко Г. В. Поліпарадигматизм та міждисциплінарність як методологічні принципи перекладознавчого аналізу прецедентних імен / Г. В. Ташченко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. : Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов. – 2017. – Вип. 85. – С. 58–64.
3. Ташченко Г. В. Прецедентність як об'єкт дослідження когнітивно-дискурсивного перекладознавства / Г. В. Ташченко // Нова філологія : збірник наукових праць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2017. – № 72. – С. 142–147.
4. Ташченко Г. В. Культурологічні фактори відтворення прецедентних імен у художньому перекладі / Г. В. Ташченко // Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Сер. : Філологічні науки (мовознавство). – 2016. – Т. 2, № 5. – С. 139–142.
5. Ташченко Г. В. Переклад прецедентних імен: когнітивний аспект / Г. В. Ташченко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Філологія. – 2016. – Т. 1, № 21. – С. 135–138.
6. Ташченко Г. В. Прецедентні феномени як проблема художнього перекладу / Г. В. Ташченко, О. В. Ребрій // Вісник Харківського національного

університету. Сер. : Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов. – 2015. – № 81. – С. 273–280. (*Особистий внесок здобувача у роботі полягає у здійсненні практичної частини дослідження*)

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Tashchenko G. V. The Phenomenon of Precedence in the Aspect of Translation: Theoretical and Methodological Implications / G. V. Tashchenko // Międzynarodowa konferencja naukowo-praktyczna “Współczesna filologia: aktualne kwestie i perspektywy badawcze”, October 20–21, 2017. – P. 171–173.
8. Ташченко Г. В. Поліпарадигмальний підхід до перекладу прецедентних імен / Г. В. Ташченко // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація : XVI наук. конф. з міжнар. участю, 3 лютого 2017 р. : тези доп. – Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2017. – С. 128–129.
9. Tashchenko G. V. Onomastic Nature of Precedent Names in Translation / G. V. Tashchenko // Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу: IX наук. конф. з міжнар. участю, 20–21 квітня 2017 р. : тези доп. – Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2017. – С. 109–110.
10. Ташченко Г. В. Особливості перекладу різних типів прецедентних імен / Г. В. Ташченко // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація. 2016-й – рік англійської мови : XV наук. конф. з міжнар. участю, 5 лютого 2016 р. : тези доп. – Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2016. – С. 197–199.
11. Ташченко Г. В. Прецедентні імена як феномен культури: особливості функціонування в оригіналі та перекладі / Г. В. Ташченко // II Таврійські філологічні читання : міжнар. наук.-практ. конф., 20–21 травня 2016 р. : тези доп. – Херсон : Херсонський державний університет, 2016. – С. 108–109.
12. Tashchenko G. Strategies of the Verbalized Precedent Phenomena Translation / G. Tashchenko // Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу : VIII наук. конф. з міжнар. участю, 23–24 квітня 2015 р. : тези доп. – Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2015. – P. 62–63.

АНОТАЦІЯ

Ташченко Г. В. Лінгвокогнітивні та культурологічні особливості англо-українського перекладу прецедентних імен (на матеріалі художньої літератури). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.16 – перекладознавство. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України. – Харків, 2018.

Дисертацію присвячено перекладу прецедентних імен як онімів, які шляхом метафоризації набувають стереотипного смислу та функціонують як прототиповий засіб його вербалізації в окремому соціумі, що обумовлює рекурентне вживання у дискурсі. На основі розподілу прецедентних імен з огляду на їх культурологічний статус встановлено залежність способу перекладу від збереження / порушення прецедентності у цільовій культурі. Розглянуто ментальні операції, залучені до процесу перекладу та обумовлені ступенем розбіжностей у картинах світу комунікантів. Прецедентне ім'я здатне актуалізувати інший ментальний образ або взагалі не бути релевантним для приймаючої культури, що вимагає розширення фонових знань читача до рівня, достатнього для інтерпретації.

Ключові слова: когнітивна еквівалентність, когнітивні особливості перекладу, культурологічні особливості перекладу, прецедентне ім'я, прецедентність, спосіб перекладу, художній переклад.

АННОТАЦИЯ

Ташенко А. В. Лингвокогнитивные и культурологические особенности англо-украинского перевода прецедентных имен (на материале художественной литературы). – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.16 – переводоведение. – Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина Министерства образования и науки Украины. – Харьков, 2018.

Диссертация посвящена переводу прецедентных имен как онимов, которые путем метафоризации приобретают стереотипный смысл и функционируют как прототипическое средство его вербаллизации в отдельном социуме, что обуславливает рекуррентное употребление в дискурсе. На основе распределения прецедентных имен с учетом их культурологического статуса установлена зависимость способа перевода от сохранения / нарушения прецедентности в целевой культуре. Рассмотрены ментальные операции, участвующие в процессе перевода и обусловленные расхождениями в картинах мира коммуникантов. Прецедентное имя может актуализировать другой ментальный образ или не быть релевантным для принимающей культуры, что требует расширения фоновых знаний читателя до уровня, достаточного для интерпретации.

Ключевые слова: когнитивная эквивалентность, когнитивные особенности перевода, культурологические особенности перевода, прецедентное имя, прецедентность, способ перевода, художественный перевод.

ABSTRACT

Tashchenko G. V. Linguistic, cognitive, and cultural specifics of precedent names translation from English into Ukrainian (based on literary works). – Qualification research paper, manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology, Speciality 10.02.16 – Translation Studies. – V. N. Karazin Kharkiv National University, Ministry of the Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2018.

The thesis focuses on linguistic, cognitive, and cultural specifics of precedent names rendering in the translation of fiction from English into Ukrainian.

The relevance of the research is based on the need for further development of the cognitive and discursive approach to Translation Studies which allows for comprehensive coverage of the challenges precedent names pose in translation taking into account cognitive, linguistic, communicative, and cultural aspects of their functioning.

Precedent names are defined as linguistic and mental phenomena which manifest certain features of stereotypes, metaphors/metonymies, prototypes and intertextual elements which jointly form the concept of precedence accounting for the appropriate degree of equivalence in translation.

Precedent names translation is considered to be a cognitive process governed by dominating axiological ideas of both the source and the target culture. The introduced classification of precedent onyms into the universal, international, national and group ones allows for elucidation of discrepancies in the interpretation of the name by the representatives of the source and target cultural spaces. The translator's decision is based on whether or to which degree the target culture preserves the conventional connection between the name chosen by the author and the conceptual structure it actualizes. The course of mental processes in the translator's mind is based on the components of the meaning and/or axiological load of the name which are subject to changes or are completely lost when transferred to a different cultural and linguistic environment. Therefore, the selected equivalent is supposed to activate a mental image which is as close to the original as possible, resulting in the communicative effect peculiar to the source text.

Both precedent names translation and its analysis require taking account of a range of factors based on the data of the related disciplines such as cognitive linguistics, cultural studies and pragmatics, which determines interdisciplinary nature of the research. The principle of polyparadigmatism, in its turn, provides for a comprehensive study of equivalence since diversity and complexity of the precedent name calls for ensuring communicative and functional as well as cognitive equivalence in precedent names translation.

Mental operations involved in the precedent names translation are closely related to the culture-specific category the name falls under.

Generally, universal precedent names do not create any barriers for the target recipient to interpret, for this reason they are mostly rendered with a direct equivalent. The same is true for international precedent names provided a similar complex of images and associations is attached to the name in the source cultural space and the space of Ukrainian culture.

On the contrary, national and group precedent names are mostly provided with intra-textual / extra-textual comments or substituted with a different name which would serve as a prototypical means of conveying the corresponding meaning to Ukrainian readers or with a neutral lexical unit if the target culture has not formed a name which would embody the necessary range of qualities. Nevertheless, if a precedent name substitution can be considered a reasonable transformation from the cognitive and communicative point of view, its omission is a forced step determined by the lack of a precedent unit in the target culture which would express the appropriate axiological component. Such a transformation leads to a decreased equivalence degree in translation. The analysis shows that explication of a precedent name meaning through comments is the most widespread method of rendering national and group precedent names which permits to preserve their cultural specifics and ensure a comprehensive interpretation of the message by the target reader.

Thus, the quality of precedent names translation depends on whether or not the translator is able to provide for such interpretation of the translated text according to which the mental image actualized in the recipient's mind corresponded to that intended by the author to the maximum possible extent. A crucial role is played by the efficiency with which the translator predicts the difficulties the potential recipient may face.

The methods and results of the analysis offer prospects for studying the specifics inherent in the translation of other types of verbalized precedent phenomena as well as consideration of precedent names rendering in other discourses.

Key words: cognitive equivalence, cognitive specifics of translation, cultural specifics of translation, literary translation, method of translation, precedence, precedent name.

Підписано до друку 26.03.2018.
Формат 60 x 90/16. Друк ризографічний.
Гарнітура Times New Roman.
Зам. 1703/2018. Ум. вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Ціна договірна.

Надруковано ФОП Сверделов М.О.
м. Харків, вул. Гв. Широнінців, 24, корп. А, кв. 33.
Свідоцтво про державну реєстрацію ВОО № 971661 від 13.12.2005.